

Eva Urbanová (Emilia Marty)

Aleš Briscein (Albert Gregor)

Ivan Kusnjer (Baron Jaroslav Prus)

Agnieszka Bochenek-Osiecka (Kristina), Luciano Maistro (Janek), Jozef Kundlák (Solicitátor Vitek), Eva Urbanová (Emilia Marty) a Aleš Briscein (Albert Gregor)

Eva Urbanová (Emilia Marty)

Peter Mikuláš (Advokát dr. Kolenatý)

NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ
OPERA

Leoš Janáček (1854–1928)

Věc Makropulos

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava.

Ředitel Jiří Nekvasil
Hudební ředitel opery Robert Jindra

Program připravil dramaturg opery Daniel Jäger,
výtvarné zpracování programu a sazba Lubomír Šedivý,
fotografie na titulní straně Jakub Ludvík
a fotografie z koncertního uvedení Martin Popelář.

Tisk Ringier Axel Springer Print CZ a. s.

„Nositele autorských práv k dílu zastupuje DILIA,
divadelní, literární, audiovizuální agentura, Krátkého 1, Praha 9.“

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

Mediální partner opery NDM

Partneři projektu

OSTRAVA!!!

www.ndm.cz

Koncertní uvedení 13., 21. a 26. ledna 2012
v Divadle Antonína Dvořáka

Leoš Janáček (1854–1928)

Věc Makropulos

Opera o třech jednáních z roku 1925

Libreto skladatel podle stejnojmenné komedie Karla Čapka z roku 1922

HUDEBNÍ NASTUDOVÁNÍ A DIRIGENT
VIZUÁLNÍ KONCEPCE
REŽIJNÍ SPOLUPRÁCE
SBORMISTR

Osoby a obsazení:

Emilia Marty
Albert Gregor
Advokát dr. Kolenatý
Vítek, solicitátor
Kristina, jeho dcera
Baron Jaroslav Prus
Janek, jeho syn
Hauk-Šendorf
Strojník
Poklížečka
Komorná

Eva Urbanová
Aleš Briscein
Peter Mikuláš / Martin Gurbal’
Jozef Kundlák
Agnieszka Bochenek-Osiecka
Ivan Kusnjer
Luciano Mastro
Václav Morys
Jaroslav Kosec
Erika Šporerová
Michaela Kapustová

Dále účinkuje mužský sbor a orchestr opery NDM

– koncertní mistři Vladimír Liberda a Petr Kupka.

Koncertní uvedení 13., 21. a 26. ledna 2012 v Divadle Antonína Dvořáka

OBSAH OPERY

První jednání

Ocitáme se v kanceláři advokáta Kolenatého – již skoro sto let se táhne soudní spor mezi rodinou Gregorů a rodem barona Jaroslava Pruse o statek Loukov. Před sporem na panství vládl jistý baron Josef Ferdinand Prus, který zemřel bez potomků a bez závěti. K dědictví se přihlásil jeho bratranec Emerich, a proti němu vystoupili synovec Prusovy matky baron Szephazy s žalobou o celé dědictví, a také jakýsi Ferdinand Karel Gregor s nároky na statek Loukov. Gregor si na obhajobu vzal advokáta Kolenatého a po něm případ přebírali jeho potomci až k současnému dr. Kolenatému, který zastupuje Alberta Gregora, což je vnuk Ferdinanda Gregora. Na druhé straně stojí baron Jaroslav Prus a vypadá to, že proces vyhraje, ale jen za předpokladu, že se nenajde závěť, která by zněla ve prospěch Alberta předka. Albert je už zoufalý a naděje na dědictví se rozplývá. Do kanceláře vstupuje zpěvačka Emilia Marty, která se z novin dozvěděla o celém procesu, a prozradí, kde je uložena závěť, která je napsána ve prospěch Ferdinanda Gregora. Kolenatý jde do Prusova domu a závěť opravdu nalezne. Emilia Marty poté od Alberta Gregora požaduje, aby jí na oplátku věnoval staré řecké listiny, které byly v majetku jeho praděda. Listiny si však ponechal Prus, který je našel společně se závětí, a Gregorovi je odmítá vydat. Zatím totiž chybí doklad, že Prusovým synem, který je označen za dědice, byl skutečně Ferdinand Gregor. Emilia slíbí, že takový doklad advokátovi pošle.

Druhé jednání

Po představení opery vypravuje na jevišti divadla poklížečka strojníkovi o velkém úspěchu Emilie Marty. Obdivuje ji i začínající zpěvačka Kristina, dcera solicitátora Vítka, a Emilině kráse podléhá i Kristinin milý, Prusův syn Janek. Za Emilii poté přicházejí baron Prus, Albert a slabomyslný stařeček Hauk-Šendorf, který ve zpěvačce pozná svou někdejší lásku, španělskou cikánku Eugenii. V rozhovoru s Prusem prozradí Emilia další podrobnosti o Josefu Prusovi i o jeho záhadné milence Elianě. Poté je také poprvé zmíněno jméno Elina Makropulos, které je uvedeno v matričním zápisu u matky Ferdinanda Gregora. Prus proto tvrdí, že ne Gregor, ale jen Makropulos by mohl být dědicem. Emilia tedy slíbí další doklad, že Gregor a Makropulos byli vlastně jedna a tatáž osoba. Poté se opět dožaduje vydání žluté obálky s řeckými listinami, ale Prus stále odmítá. Snaží se proto získat listiny od Janka, který je má otci ukradnout. To vyslechne Prus a slíbí Emilii listiny odměnou za noc strávenou v jejím objetí.

Třetí jednání

Prus je v hotelovém pokoji překvapen Emilinou podivnou chladností a následně se dozví, že jeho syn Janek spáchal sebevraždu. Sám totiž Emilii miloval a neunesl, že skončila v náruči jeho otce. Následně se rozvíjeji bouřlivé scény od vstupu Hauka-Šendorfa, který prosí Emilii, aby s ním uprchla, až po vstup advokáta, Vítka, Gregora a Kristiny. Kolenatý označí dokument, který mu Emilie poslala jako důkaz, že Ferdinand Gregor je synem barona Josefa Ferdinanda Pruse, za padělek. Je na něm totiž podpis stejným rukopisem i inkoustem jako na fotografii, kterou Emilia podepsala předchozího večera Kristině. Všichni se nakonec vrhají na zpěvaččina zavazadla, kde objeví listiny s podpisem různých jmen s iniciálami E. M., vždy téhož rukopisu. Emilia poté konečně prozradí své tajemství – její otec Hieronymus Makropulos vynalezl pro císaře Rudolfa II. lék prodlužující lidský život o tři sta let a musel ho na ní vyzkoušet. Prožila za ta léta několik životů a ztratila schopnost citu, lásky, ale i nenávisť a smyslu pro dobro či zlo. Život jí omrzel, ale když skončila lhůta tří set let, vrátila se do míst svého někdejšího působišťe. Ne kvůli uměleckému úspěchu, ale aby z pozůstalosti svého bývalého milence Josefa Ferdinanda Pruse, jediného člověka, kterého před sto lety milovala, vyzvedla, co mu kdysi zapůjčila. A byl to právě otcův recept na dlouhověkost, ona "věc Makropulos", díky které by si znovu prodloužila mládí. Po prozrazení tohoto tajemství si uvědomí vyprahlost svého života a listinu nabízí komukoliv z přítomných. Všichni ji odmítají, jen Kristina jí bere do rukou a poté nad plamenem spálí.

K JANÁČKOVÉ OPEŘE VĚC MAKROPULOS

Věc Makropulos je Janáčkovou předposlední operou. Po dokončení *Příhod lišky Bystroušky* skladatel usilovně hledal látku k dalšímu opernímu libretu. Zaujala ho Čapkova komedie *Věc Makropulos*, která měla světovou premiéru v roce 1922 v Městském divadle na Vinohradech v Praze. Janáčka na ní fascinoval zejména ryze psychologický problém – co se stane v nitru člověka, když žije nadmíru dlouho, po několik století. Jestliže v díle George Bernarda Shawa *Zpět k Metuzalémovi* je nadměrně dlouhý život vyšší lidskou formou bytí, v Čapkově hře se naopak pod maskou věčně prodlužovaného mládí skrývá jen únava a cynismus. Janáček si byl vědom skutečnosti, že pokud bude chtít drama přetavit v operní libreto, bude je muset přepracovat. Nemohl totiž komponovat nic, v čem by nebyl citově zaangažován. Požádal Karla Čapka o svolení a po jeho kladné odezvě se pustil do práce. Kamile Stösslové tehdy o hlavní postavě příběhu napsal: *„Mají ji za lhářku, podvodnici, hysterickou ženu a ona je nakonec tak nešťastna. Chtěl bych, aby ji pak měli všichni rádi. Bez lásky to u mne nejde.“* Opera vznikala od září roku 1923 do listopadu 1925 – za dva roky skladatel Čapkovu konverzační hru s typicky komediální strukturou přetavil v tragickou operu. Věc Makropulos je tajuplný recept, formule umožňující třištaletý život, obsahem děje je jednak životní příběh osoby, která jej použila, a jednak pátrání po tomto dokumentu i odkrytí předcházejících událostí, na nichž staví vlastní drama. Velmi komplikovaný děj připomínající detektivní příběh donutil Janáčka, neměla-li být opera nesrozumitelná, k důsledné koncentraci na dialogy s rychlými replikami. *Věc Makropulos* je tedy operou dialogů – nejsou v ní rozvinuté árie (s výjimkou několika míst na samotném konci) ani ansámby, ve kterých by postavy zpívaly současně. Problémem, který musel skladatel především vyřešit, bylo převést do hudební struktury krátké slovní pasáže zpřítomňující děj a vtisknout jim dostatečnou míru kontinuity. *Věc Makropulos* je tragický příběh záporné hrdinky, v níž během dlouhého života postupně vyhasl cit a přeměnil se v pouhý cynismus. Právě z toho však vyvěrá osudová přitažlivost, probouzející v mužích, kteří o Elinu Makropulos usilují, ty nejhorší vlastnosti. Aby Janáček dostal ději, musel zkomponovat hudbu, jež by byla protikladem toho, co se zpravidla od opery konvenčně očekávalo, tedy hudbu vyjadřující cynismus, vnitřní prázdnotu, surovost a chtíč. Účinek díla proto závisí především na expresivitě, jež musí být diferencovaná, ale i drastická, aby se interpretace vyvarovala jednotvárnosti. Světová premiéra se uskutečnila 18. prosince 1926 v Národním divadle v Brně v hudebním nastudování Františka Neumanna a zaznamenala nebývalý úspěch. Moravské noviny o ní bezprostředně po premiéře psaly: *„…vedle Pastorkyně je nejlepší Janáčkovo libreto – nejen životní filosofo díla – i hudba sama patří k nejlepšímu, co Janáček dosud napsal. Je to zde Janáček stále týž a stále nový; motivy janáčkovského ražení poznáte hned podle prvních not. Jsou jen jednodušší (lyrické motivy dospívají až k smetanovské prostotě) a stručnější (zejména rytmicky dramatické). Ale jsou, pokud možno, ještě výraznější, plastičtější, žhavější než jindy.“* O necelé dva roky později *Věc Makropulos* poprvé uvedlo také pražské Národní divadlo (v hudebním nastudování Otakara Ostrčila) a poté se dílo rozletělo prakticky do celého světa. V současnosti patří k nejčastěji uváděným operám českého repertoáru v zahraničí.

Leoš Janáček (1854–1928)

LEOŠ JANÁČEK PÍŠE KAMILE STÖSSLOVÉ (5. února 1925)

LEOŠ JANÁČEK PÍŠE KAMILE STÖSSLOVÉ (5. února 1925)

Již jsem blízky konce té 300leté krásky. Již stydne hrůzou – a nechce dále žít, když vidí, jak jsme my, co máme tak krátký věk, šťastni. Na všechno se těšíme, všeho chceme užít – je život náš tak krátký.

Ukázka partitury Věci Makropulos

DOPIS KARLA ČAPKA LEOŠI JANÁČKOVÍ

Drahý Mistře,

promiňte, že jsem tak dlouho neodpovídal na Váš dopis stran Věci Makropulos. Čekal jsem totiž na svého zástupce, který byl na cestách a bez něhož jsem nechtěl nic podnikat. Tedy myslím, že americký agent (majitel světových práv) nemůže činiti námitek proti zhudebnění v jazyce českém. Je Vám tudíž volno užítí mého kusu k zhudebnění; a poněvadž sám bych se naprosto nedostal k nějakému přepracování nebo úpravě, dávám vám právo upravití si můj text, jak budete potřebovatí. – Rád bych Vám dal k zhudebnění něco lepšího než zrovna tenhle kus; ale táhne-li Vás to k němu, jistě z toho něco velkého uděláte, a já Vám k tomu z celého srdce a co nejvřeleji přeju mnoho štěstí.

V hluboké úctě Váš upřímně oddaný Karel Čapek

Z PŘEDMLUVY K PRVNÍMU KNIŽNÍMU VYDÁNÍ ČAPKOVY VĚCI MAKROPULOS (1922)

(…) Nevím, je-li optimistické tvrdit, že žít šedesát let je špatné, ale žít tři sta let je dobré; myslím jen, že prohlásit šedesátiletý život za přiměřený a dosti dobrý, není zrovna zločinným pesimismem. Dejme tomu říci, že jednou v budoucnosti nebude nemocí ani bída ani nečisté dřiny, to je zajisté optimismus; ale říci, že tento dnešní život, plný nemocí, bída a dřiny není tak nadobro špatný a zatracený a má něco nesmírně cenného, to je – co vlastně? Pesimismus? Myslím, že ne.

Karel Čapek

OPERA VĚC MAKROPULOS NA OSTRAVSKÉM JEVIŠTI

Věc Makropulos byla v Ostravě nastudována dvakrát. Poprvé zde zazněla 15. března 1935 v hudebním nastudování Jaroslava Vogela, režii měl Karel Kügler. V hlavních rolích se představili Marie Vojtková (Emilia Marty), Petr Burja (Albert Gregor), Václav Bednář (Jaroslav Prus) a Ladislav Havlík (Advokát dr. Kolenatý). Podruhé se dílo na ostravském jevišti objevilo v roce 1964 (premiéra 13. června) v hudebním nastudování Zdeňka Košlera, režii Ilji Hylase, scéně Zbyňka Koláře a kostýmech Bedřišky Ustohalové. Jednotlivé role tehdy vytvořili Agia Formánková / Eva Gebauerová (Emilia Marty), Jiří Zahradníček (Albert Gregor), Oldřich Lindauer (Solicitátor Vítek), Jitka Kovaříková / Věra Nováková (Kristina), Čeněk Mlčák (Jaroslav Prus), Karel Kožušník (Janek), Karel Hanuš / Karel Průša (Dr. Kolenatý), Jiří Herold / Radoslav Svozil (Strojník), Alena Havlicová (Poklížečka), Lubomír Procházka (Hauk-Šendorf) a Eva Těluškinová-Randová (Komorná).

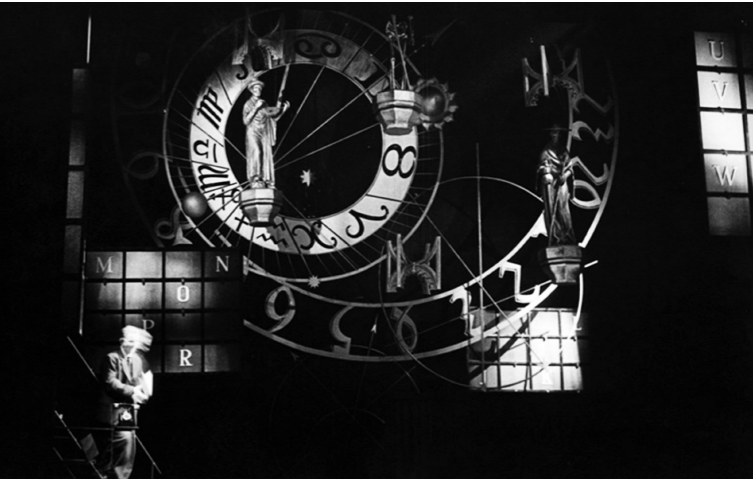
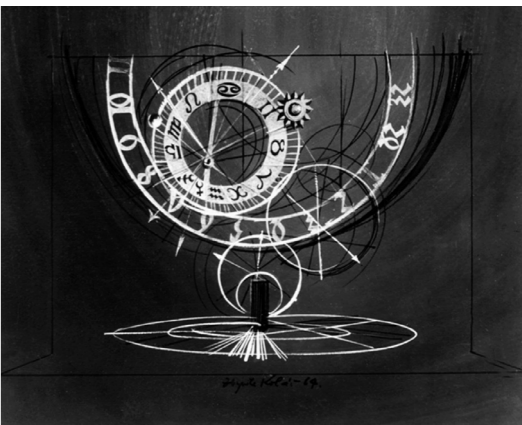
Emeritní sólistka ostravské opery Eva Gebauerová-Phillips na svou Emilii Marty a inscenaci vzpomíná: *„Emilia Marty byla po Kátě Kabanové mou druhou janáčkovskou rolí v Ostravě. Před studováním partu jsem znala Čapkovu hru, příběh mi tedy nebyl neznámý. Hledala jsem ale někoho, kdo by mi poradil s hereckým ztvárněním role. V Ostravě tehdy působila výborná herečka Zora Rozsypalová, ke které jsem chodila na konzultace. Probíraly jsme společně jednu situaci za druhou a herecky jsme tak celou roli vystavěly. To jsem poté přenesla do inscenace, které po výtvarně stránce dominoval velký orloj znázorňující plynutí času a Elininu cestu staletími. Nevím, zda bych chtěla žít tři sta let. Elina je po tak dlouhém životě úplně spálená, vyhořelá, bojí se konce, proto přijíždí a shání se po listině s receptem na dlouhověkost. Když jí ale získá a zjišťuje, že by to vše probíhalo znovu, raději se jí vzdává. Ve druhém jednání je jeden velmi zajímavý moment – Emilia na jevišti usne a kolem ní prochází poklížečka, která říká: A mně je jí nějak líto. Prostý člověk, který žije instinkty, poznává, že ta žena je na konci.“*

Eva Gebauerová (Emilia Marty) a Jiří Zahradníček (Albert Gregor), *foto František Krasl*

Ukázka partitury Věci Makropulos

Scénický návrh Zbyňka Koláře

Scéna z prvního jednání, *foto František Krasl*